

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА: ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Сучасний стан та напрямки реформування пенсійної системи згідно із законопроектом «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення пенсій» за № 6614 від 22 червня 2017 року, що запропонований Урядом

Законопроект Уряду
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62088

Сайт пенсійної реформи
<http://pensii2017.info/QR-code2>

Матеріал підготовлено Міністерством соціальної політики України
Липень 2017 року

1. ЧИ ВИРІШИТЬ ЗАПРОПОНОВАНА ПЕНСІЙНА РЕФОРМА УРЯДУ ВСІ ПЕНСІЙНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ? ЧИ СТАНЕ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД БЕЗДЕФІЦИТНИМ?

Запропоновані урядом зміни є лише окремим кроком на шляху до фінансової збалансованості, стійкості та соціальної справедливості пенсійної системи. Проте запропоновані кроки не зможуть повністю вирішити проблеми недостатності розміру нинішніх пенсій для подолання бідності та забезпечення гідного рівня життя у похилому віці. Щоб пенсії в країні зростали суттєво, має зростати внутрішній валовий продукт (ВВП). Проблеми пенсійного забезпечення неможливо вирішити лише в рамках реформування солідарної системи – необхідно проводити більш активну політику в галузі зайнятості та ефективну економічну політику, яка дає швидке зростання ВВП.

Для української солідарної пенсійної системи демографічна ситуація є вкрай несприятливою, і значного покращення не буде: сьогодні в країні на 1 пенсіонера приблизно припадає лише 1 працівник, за якого сплачують внески до Пенсійного фонду України (ПФУ). Зокрема, до 2060 р. частка людей віком 60+ зростає з теперішніх 22% до 34%, а їх співвідношення з чисельністю населення віком 18–59 років зростає майже вдвічі (до 70%). Співвідношення пенсіонерів до платників внесків зростає з 95% у 2016 році до 104% у 2045 році та 118,8% – у 2060 році.

При такому демографічному навантаженні на працюючих соціальних внесків на державне пенсійне страхування буде недостатньо для виплати гідних пенсій із солідарної системи. До пенсійної системи надходить лише частина (83,8449%) від сплачуваного єдиного соціального внеску (на сьогодні ставка ЄСВ складає 22%).

Запропоновані Урядом заходи дозволять підтримувати у майбутньому стабільний коефіцієнт заміщення (детальніше про коефіцієнт заміщення в запитанні 11) на рівні приблизно 25% (у середньому для всіх пенсіонерів), а пенсійні видатки сягатимуть 9–11% ВВП (зараз 10,8% ВВП).

2. У СКІЛЬКОХ УКРАЇНЦІВ ПІДВИЩАТЬСЯ ПЕНСІЇ ПІСЛЯ РЕФОРМИ?

З 1 жовтня 2017 року пенсії підвищать 5,6 млн. осіб завдяки осучасненню зарплатної бази, а загалом підвищення пенсій торкнеться 9 млн. осіб через збільшення прожиткового мінімуму та відповідного підвищення мінімальної пенсії. Урядом планується з 1 жовтня 2017 року застосувати для розрахунку пенсій прожитковий мінімум для непрацездатних громадян, який було встановлено з 1 грудня 2017 року в розмірі 1373 грн., замість діючого 1312 грн. станом на 01.10.2017 року.

3. ЩО САМЕ ЗМІНИТЬСЯ У РОЗРАХУНКУ ПЕНСІЙ?

За новими правилами, на пенсію впливатимуть:

- середня заробітна плата застрахованої особи. При розрахунку пенсії до уваги береться персональна заробітна плата особи за всі періоди роботи, починаючи з 1 липня 2000 року;
- середня зарплата в Україні, з якої сплачено страхові внески, за даними Пенсійного фонду України, за попередні 3 роки (за 2014–2016 рр. – у розмірі 3764,4 грн. (на сьогоднішній день для 8,2 млн. осіб пенсія розрахована за застарілим показником зарплати – 1198 грн. було 2007 року);
- тривалість страхового стажу, протягом якого особа сплачувала пенсійні внески;
- вартість одного року страхового стажу. Згідно із запропонованими Урядом змінами до пенсійного законодавства, вартість одного року страхового стажу зменшується з 1,35% до 1% у формулі визначення коефіцієнту страхового стажу. Коефіцієнт страхового стажу (Кс) – один із показників (коефіцієнтів), який використовується у формулі обчислення пенсії. Кс напряму залежить від тривалості стажу застрахованої особи.

Розмір пенсії за віком розраховується у такому порядку:

$$\text{Розмір пенсії} = \text{Сз} \times \text{Ікз} \times \text{Кс}$$

Сз – розмір середньої заробітної плати в Україні за 3 роки перед зверненням за призначенням пенсії, за даними Пенсійного фонду України.

Ікз – Індивідуальний коефіцієнт заробітної плати.

Індивідуальний коефіцієнт заробітної плати обчислюється як співвідношення розміру отримуваної персональної зарплати особи по відношенню до середньої зарплати, з якої сплачувалися внески до Пенсійного фонду України (дані про таку зарплату кожен може отримати в будь-якому відділенні Пенсійного фонду України).

Кс – коефіцієнт страхового стажу визначається за формулою, яка включає тривалість місяців роботи особи та величину оцінки одного року страхового стажу (у розрахунку на місяць). Сьогодні величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35%, а з 1 січня 2018 року цей показник знизиться та становитиме 1%.

Уряд пропонує з 1 жовтня 2017 року перерахувати раніше призначені пенсії із використанням середньої заробітної плати на рівні 3764,40 грн. (середній розмір заробітної плати за 2014, 2015 та 2016 роки). Цей показник також застосовується для обчислення пенсій, що призначаються в 2017 році. Такий перерахунок пенсій називається «осучасненням» пенсій.

4. ЩО ТАКЕ «ПЕНСІЙНИЙ КОРИДОР»?

Сьогодні право на пенсію за віком мають чоловіки, яким виповнилося 60 років, і жінки, яким виповнилося 58 років (60 років починаючи з 2021 року), за наявності страхового стажу не менше 15 років.

Починаючи з 1 січня 2018 року право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років матимуть тільки ті особи, в яких страховий стаж буде не менше 25 років. Вимога до мінімального страхового стажу буде поступово збільшуватися (щороку на один рік). У 2028 році право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років матимуть тільки ті особи, у яких буде не менше 35 років стажу.

Особі матимуть право на пенсію за віком у віці 63 роки за наявності на 1 січня 2018 року стажу від 15 до 25 років. У наступні роки цей стаж щорічно буде відповідно збільшуватися на 12 місяців до досягнення діапазону від 25 до 35 років у 2028 році. Тобто, у 2028 році право на пенсію у віці 63 роки матимуть особи зі стажем роботи від 25 до 35 років.

Якщо особа станом на 1 січня 2019 року матиме стаж від 15 років, але меншої тривалості, ніж це необхідно для призначення пенсії у 63 роки, пенсія буде призначатись тільки при досягненні 65 років. Мінімальний стаж, необхідний для отримання пенсії із солідарної системи, щорічно збільшуватиметься на 12 місяців. Тобто, у 2020 р. мінімальний стаж складатиме від 15 до 17 років, у 2021 р. – від 15 до 18 років, у 2022 році – від 15 до 19 років і т. д. У 2028 році особи зі стажем від 15 до 25 років матимуть право на пенсію у 65 років.

При цьому передбачається надати можливість особі призначити пенсію після допрацювання нею необхідної тривалості страхового стажу, який було визначено на дату досягнення пенсійного віку (60, 63, 65 років), тобто після того, як особа допрацює необхідну тривалість стажу.

5. ЯКИЙ САМЕ ЗАРОБІТОК ВРАХОВУЄТЬСЯ ДЛЯ ОБЧИСЛЕННЯ ПЕНСІЙ?

Для обчислення пенсії враховується тільки офіційна заробітна плата (дохід) за весь період страхового стажу, починаючи з 1 липня 2000 року, тобто заробіток, з якого сплачено внески. За бажанням особи для розрахунку пенсії може бути враховано заробіток за будь-які 5 років підряд за більш ранній період (до 1 липня 2000 року). Це можливо за умови надання особою довідки (підтвердження) про заробітну плату (з первинними документами) або в разі, якщо страховий стаж, починаючи з 1 липня 2000 року, становить менше 60 місяців.

Заробітна плата (дохід) за період страхового стажу, починаючи з 1 липня 2000 року, враховується за даними, що містяться в системі персоналізованого обліку Пенсійного фонду України.

6. ЯК ВИЗНАЧАЮТЬ ТРИВАЛІСТЬ СТРАХОВОГО СТАЖУ?

Страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачувались страхові внески в сумі не меншій, ніж встановлений законодавством мінімальний страховий внесок. Для зарахування до страхового стажу повного місяця сума сплаченого внеску має дорівнювати сумі мінімального страхового внеску (сума мінімальної заробітної плати помножена на розмір ЄСВ). Зараз встановлена сума мінімального страхового внеску складає 704 грн. (22% ЄСВ від 3200 грн. мінімальної зарплатні).

Якщо сума сплаченого внеску є меншою, ніж мінімальний страховий внесок, особа має право доплатити необхідну суму з тим, щоб загальна сума сплачених коштів за відповідний місяць була не меншою, ніж мінімальний страховий внесок. Якщо таку доплату за бажанням особи не було здійснено, стаж враховується у пропорційно меншому розмірі за визначеною формулою.

7. ЧОМУ СЕРЕДНІЙ РОЗМІР ПЕНСІЙ ЖІНОК ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ ВІД СЕРЕДНЬОГО РОЗМІРУ ПЕНСІЙ ЧОЛОВІКІВ?

Запропоновані зміни до пенсійної системи не зменшать гендерний розрив (у відносному вимірі). Основними чинниками, що впливають на розмір пенсії за віком, є заробітна плата, з якої сплачувалися внески, та тривалість страхового стажу. За даними Державної служби статистики, в Україні зарплата жінок становить в середньому лише 75% зарплати чоловіків. Крім того, страховий стаж жінок (у середньому) коротший, ніж у чоловіків. Унаслідок цих основних причин середній розмір пенсій у жінок залишатиметься майже на третину меншим за розмір пенсій у чоловіків. При прогнозованому загальному коефіцієнті заміщення середньої пенсії на рівні 25% середньої заробітної плати по економіці (для чоловіків та жінок) коефіцієнт заміщення окремо у чоловіків буде знаходитись на рівні приблизно 37–38%, а окремо у жінок – 27–28%.

8. ЯКИМ Є ЗАРАЗ РОЗМІР МІНІМАЛЬНОЇ ПЕНСІЇ ЗА ВІКОМ? ЯКИЙ БУДЕ РОЗМІР МІНІМАЛЬНОЇ ПЕНСІЇ ЗА ВІКОМ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЗМІН ДО ПЕНСІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЗАПРОПОНОВАНИХ УРЯДОМ?

Зараз мінімальний розмір пенсії за віком, за наявності у чоловіків 35 років страхового стажу, а у жінок – 30 років, встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб (з 1 січня 2017 року – 1247 грн., з 1 травня – 1312 грн., з 1 грудня 2017 року – 1373 грн.).

За пропозицією Уряду, з 1 січня 2018 року для осіб, які досягли 65-річного віку, мінімальний розмір пенсії за віком, за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу, буде встановлено в розмірі 40% мінімальної заробітної плати, визначеної законом, і не має бути меншим від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

За наявності страхового стажу меншої тривалості, ніж це зазначено (35 років у чоловіків і 30 років у жінок), мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється в пропорційно меншому розмірі, виходячи з прожиткового мінімуму, встановленого для непрацездатних осіб. Така норма передбачена як у чинному законі, так і в законопроекті, запропонованому Урядом. Однак законопроектом № 6614 передбачається, що особам, які не мають повного стажу, призначені після 1 січня 2018 року пропорційно зменшені пенсії, з урахуванням прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, будуть виплачуватись лише після досягнення 65 років. До досягнення цього віку таким особам може бути призначена державна соціальна допомога на умовах і в порядку, визначених Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям».

9. ЯКИМ Є ЗАРАЗ МАКСИМАЛЬНИЙ РОЗМІР ПЕНСІЇ ЗА ВІКОМ?

Максимальний розмір пенсії не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб. Такий розмір пенсії встановлюється з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною. На період до кінця 2017 року максимальний розмір пенсії не може перевищувати 10 740 гривень.

10. ЯКИЙ ПЕНСІЙНИЙ ДОХІД ВВАЖАЄТЬСЯ «ДОСТАТНІМ» АБО «ГІДНИМ»?

У першу чергу мінімальна пенсія має бути не меншою за прожитковий мінімум або межу бідності. Якщо ми говоримо про «достатній» (або «гідний» чи «адекватний») пенсійний дохід, то він має максимально вирівнювати (згладжувати) різницю в рівні споживання (доходів) протягом періоду, коли людина працює та сплачує внески до пенсійного фонду та власне періоду життя на пенсії. Досвід розвинутих країн свідчить, що пенсійний дохід з різних джерел (не тільки з солідарної системи!) або рівнів вважається адекватним, якщо в середньому становить 60–70% заробітку до виходу на пенсію. На сьогодні це рівень, якого досягають найкращі пенсійні системи.

11. ЩО ТАКЕ КОЕФІЦІЄНТ ЗАМІЩЕННЯ?

Коефіцієнт заміщення – це співвідношення розміру пенсії до розміру заробітної плати, яку працівник отримував до виходу на пенсію. Коефіцієнт заміщення є одним із основних індикаторів ефективності пенсійної системи і фактично показує, наскільки пенсійна система здатна зберегти особі попередній рівень життя під час переходу від роботи до виходу на пенсію. На 2016 рік коефіцієнт заміщення у солідарній системі пенсійного страхування складав 33,3%. Для того щоб збільшити коефіцієнт заміщення у солідарній системі, потрібно збільшувати надходження до Пенсійного фонду України, тобто або збільшувати величину пенсійного внеску, або ж збільшувати чисельність платників такого внеску (виводити з тіні). Щоб збільшити доходи громадян при виході на пенсію, необхідно розбудовувати систему пенсійних накопичень, зокрема через недержавні пенсійні фонди, де люди могли б робити добровільні внески задля того, аби окрім державної пенсії мати альтернативні доходи від недержавних пенсійних фондів.

12. ЯКІ ПЕНСІЙНІ ПІЛЬГИ ЗАРАЗ ПЕРЕДБАЧЕНО ДЛЯ БАГАТОДІТНИХ ЖІНОК? ЧИ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ ЦІ ПІЛЬГИ В ЗАПРОПОНОВАНОМУ УРЯДОМ ЗАКОНОПРОЕКТІ?

За нині діючим законодавством багатодітні жінки мають право вийти на пенсію після досягнення 50 років та за наявності не менше 15 років страхового стажу. Відповідно до законодавства, багатодітними матерями вважаються жінки, які народили п'ятеро або більше дітей і виховали їх до шестирічного віку.

За вибором матері або в разі її відсутності, якщо виховання п'ятеро або більше дітей здійснювалося батьком, йому призначається дострокова пенсія за віком після досягнення 55 років та за наявності не менше 20 років страхового стажу.

Такі пенсії фінансуються за рахунок державного бюджету.

Зазначені пільги зберігаються і надалі. Відміна їх у запропонованому Урядом законопроекті не передбачається.

13. ЩО ВІДБУВАТИМЕТЬСЯ ДАЛІ З ПЕНСІЯМИ ТИХ ЖІНОК, ЯКІ ВИЙШЛИ НА ПЕНСІЮ У 55 РОКІВ, АДЖЕ У ТАКИХ ВИПАДКАХ РОЗМІР ПЕНСІЙ БУВ ЗМЕНШЕНИЙ У ЗВ'ЯЗКУ З ПІДВИЩЕННЯМ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ?

За чинним Законом, до 1 січня 2015 року право на достроковий вихід на пенсію за віком мали жінки, яким виповнилося 55 років, якщо вони мали не менше 30 років страхового стажу, та за умови, що вони звільнилися з роботи. У цьому випадку розмір їхньої пенсії був зменшений на 0,5% за кожний повний чи неповний місяць дострокового виходу на пенсію. Таке зменшення передбачається здійснювати на весь період отримання пенсії.

Законопроектom № 6614 пропонується зупинити зменшення розміру пенсії за віком для таких жінок після досягнення віку, передбаченого Законом для відповідної вікової категорії. Після завершення цього періоду розмір пенсії пропонується переглянути без застосування зниження пенсії. Такий перерахунок пропонується зробити з дати, наступної за завершенням періоду підвищення пенсійного віку. Наприклад, жінка 30 серпня 1959 року народження, яка мала 30 років стажу, скористалася виходом на пенсію у 55 років у 2014 році із відповідним зменшенням розміру пенсії. Законом для неї визначено пенсійний вік 58 років, який вона досягне у серпні 2017 року. З урахуванням пропозицій урядового законопроекту, пенсія такій жінці має бути розрахована у повному розмірі, без зменшення, починаючи з 1 вересня 2017 року. Однак, враховуючи дату набрання чинності законом (у разі прийняття законопроекту як закону) з 1 жовтня 2017 року, відновлення пенсії жінці у повному розмірі має відбутися з 1 жовтня 2017 року.

14. ЧИ ВИПЛАЧУВАТИМУТЬ ПЕНСІЮ (АБО ЯКІСЬ ІНШІ ВИПЛАТИ) ОСОБАМ, ЯКІ ДОСЯГЛИ 60-РІЧНОГО ВІКУ, АЛЕ НЕ МАЮТЬ ДОСТАТНЬОГО ТРУДОВОГО СТАЖУ (СТАЖ МЕНШЕ 15 РОКІВ)?

Право на призначення пенсії із солідарної системи матимуть лише ті особи, в яких страховий стаж буде не менше 15 років. Ця норма залишається без змін.

Особам, які не матимуть 15 років страхового стажу, призначатиметься державна соціальна допомога після досягнення 65 років. Допомога буде призначатися місцевими управліннями праці та соціального захисту населення та буде виплачуватися із урахуванням сукупного доходу сім'ї.

15. ЯКИМ ЧИНОМ ГРОМАДЯНИ МОЖУТЬ ПІДТВЕРДИТИ СВОЮ ЗАРОБІТНУ ПЛАТУ ЗА ПЕРІОД З 1991 ПО 2000 РОКИ, КОЛИ ЇМ ДОВОДИЛОСЬ ПРАЦЮВАТИ В ДЕКІЛЬКОХ УКРАЇНСЬКИХ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ?

Заробітна плата за періоди трудової діяльності до 01.07.2000 р. (дата запровадження персоналізованого обліку) враховується на підставі довідок підприємств про заробітну плату. При цьому довідка, видана підприємством, повинна містити інформацію про первинні документи (відомості про зарплату, особові рахунки), на підставі яких вона видана.

Якщо документи про заробітну плату на підприємствах не збереглися (або підприємство було ліквідоване та архівні документи відсутні), пенсію буде обчислено тільки з урахуванням заробітної плати особи за даними персоналізованого обліку в Пенсійному фонді України.

16. ЧИ ЗАРАХОВУЄТЬСЯ ЧАС НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО СТРАХОВОГО СТАЖУ?

Це залежить від того, на який період припадає час навчання: до 1 січня 2004 року, тобто дати набрання чинності Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», чи після цієї дати. Якщо особа навчалась у вищому навчальному закладі після 1 січня 2004 року, то такий період навчання може бути врахованим до стажу тільки за умови сплати внесків, що є не меншими, ніж мінімальний страховий внесок за кожний місяць навчання.

Періоди навчання у вищих навчальних закладах до 1 січня 2004 року повністю зараховуються до страхового стажу на умовах, що діяли до 1 січня 2004 року (на підставі диплому про закінчення навчального закладу та без будь-якої вимоги щодо сплати внесків).

17. ЯК БУДЕ ПРОВОДИТИСЬ ОСУЧАСНЕННЯ ПЕНСІЙ КОЛИШНІМ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЯМ?

Законопроектom № 6614 не передбачається осучаснення спеціальних пенсій (для державних службовців, народних депутатів, прокурорів тощо). Нове призначення таких пенсій припиняється, за виключенням тих осіб, які придбали необхідний стаж для призначення такого виду пенсій станом на 01.05.2016 року. Згідно із запропонованим законопроектом, передбачається автоматичне перерахування цих пенсій на загальних підставах, якщо розмір їхніх пенсій у такому випадку буде вищим.

18. ЧИ ЛІКВІДУЮТЬ ПІЛЬГОВІ ПЕНСІЇ?

По-перше, суттєво скорочується перелік категорій осіб, які матимуть право на достроковий вихід на пенсію. По-друге, запроваджується підвищений тариф єдиного соціального внеску 37% та 29% замість 22% за осіб, зайнятих на роботах відповідно за Списком № 1 та за Списком № 2 (пільгові категорії професій).

Призначення пенсій за вислугу років припиняється, за виключенням обмеженого переліку осіб. Виплата уже призначених «пільгових» пенсій за вислугу років буде здійснюватися виключно за рахунок коштів державного бюджету.

19. ЗА ЯКИХ УМОВ ОТРИМУВАТИМУТЬ ПЕНСІЮ В УКРАЇНІ ГРОМАДЯНИ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА КОРДОНОМ?

Громадяни України набувають право на пенсію із солідарної системи лише у випадку сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України. Ті, хто працює за кордоном, як правило, не сплачують ЄСВ. Однак законом для тих, хто працює за кордоном, передбачено можливість добровільного пенсійного страхування. Тобто, працюючи за кордоном, людина має право самостійно сплачувати ЄСВ в Україні й таким чином забезпечити собі можливість отримати пенсію за віком.